

Kokkuvõtted

Sõja algusest oli möödas kaks nädalat. Oli lõppenud Radehrov-Brodõ-Dubno „kolmnurgas“ mürisenud tankilahing. Oli lõppenud ka 5.Armees mehkorpuste teistkordne vastulöökk. Saksa armeegrupi „Süd“ väed olid läbi murdnud Edelarinde kaitse operatiivsügavusse ja lähenesid kiiresti niinimetatud „Stalini liinile“ (vanal Nõukogude-Poola piiril asuvad kindlustatud rajoonid). 8. juuli õhtuks oli Novograd-Volõnski kindlustatud rajoon läbi murtud kogu selle rinde ulatuses, vaenlase 3.motoriseeritud korpus liikus Žitomiri peale, aga Wehrmachti 48.motoriseeritud korpus hõivas juba 8. juuli hommikul Berditševi, nurjates sellega kõik nõukogude väejuhatuse plaanid Edelarinde purustatud vägede plaanipäraseks taganemiseks vana riigipiiri taha.

Vaat sellises olukorras koostatigi 7. juulil 1941.a. järgmine dokument: „Edelarinde juhataja ettekanne Punaarmee Kindralstaabi ülemale rinde mehhaniseeritud korpuste olukorrast“.

Dokument pole oma mahult suur. Me toome selle ära peaaegu täielikult. Lugejate mugavuse huvides on iga geograafilise kohanime juures näidatud vahemaa läänepiirini, aga arvude juures, mis näitavad soomus-tehnika jääkide arvu mehkorpustes, on näidatud ka kaotuste protsent (võrreldes arvukusega sõja algul). Peale selle on mehkorpused kirjas samas järjekorras, mida me kasutasime eelnevates peatükkides s.o kõigepealt esimese ešelonini mehkorpused asukohaga põhjast lõunasse, seejärel aga Edelarinde reservi kaks mehkorpust.

Andmed 16. ja 24.MK kohta, mis ei võtnudki osa tankilahingust, jätame vahele.

Niisiis:

„Täiesti salajane.

Punaarmee Kindralstaabi ülemale.

Kannan ette mehkorpuste olukorrast:

22.MK on koondunud Korosteni rajooni (320 km), tema koosseisus on 340 lahingumasinat (52 %).

15.MK on koondunud Berjozovka rajooni (300 km), tema koosseisus on 66 lahingumasinat (91 %).

4.MK on koondunud Ivniša rajooni (360 km), tema koosseisus on 126 lahingumasinat (87 %).

8.MK on koondunud Kazatini rajooni (380 km), tema koosseisus on 43 lahingumasinat (95 %).

9.MK on koondunud Korosteni rajooni (320 km), tema koosseisus on 164 lahingumasinat (48 %).

19.MK on koondunud Kortševka rajooni (270 km), tema koosseisus on 66 lahingumasinat (85 %).

Isikkoosseisus on kõikide korpuste kaotused lahinguperioodil alates 22.6.41.a. umbes 25-30 %.

Edelarinde Sõjanõukogu peab otstarbekohaseks... viia mehkorpuste ja tankidiviiside juhatused, korpuste ja diviiside väeosad, tankidiviiside tankipolgud ja kõik tagalaosad Nežini, Priluki, Pirjatini, Jagotini rajooni...“ (Need kohad on juba teisel pool Dneprit, veel 250 km ida poole nendest rajoonidest, kus mehkorpuste jäänused 7. juulil asusid. – M.S)

Allkirjad: Kirponos, Purkajev, Hruštšov.

Alustuseks väike täpsustus. Esimesel pilgul tundub, et olukord 9.MK-s ja 22.MK-s on teistega võrreldes tunduvalt parem. Need oleksid justkui kaotanud „ainult“ poole oma lahingutehnikast.

Kahjuks näitavad need arvud ainult seda, et Edelarinde juhtkonnal (mis juba 6. juulil baseerus ümber Dnepri taha, Kiievi juures olevasse Brovarõsse) polnud tõlevastavat informatsiooni tema vägede seisukorra kohta. Juba kaheksa päeva pärast, 15. juulil 1941.a, teatatakse Edelarinde auto-tankivägede valitsuse ülema raportis „Rinde mehkorpuste seisukorrast ja materjalosa olukorrast“, et 22.MK koosseisus on kõigest 30 tanki (340 asemel), aga 9.MK-s – 32 tanki (164 asemel). Arvestades, et selle nädala jooksul ei pidanud mehkorpused suuri lahinguid, vaid neid viidi lahingutsoonist tagalasse Dnepri taha, oli selline „arvukuse vähenemine“ seotud mitte lahingukaotustega, vaid lihtsalt rohkem tõlevastavate ettekannete saamisega. Selline oletus klappib täiesti ka Vladimirski (sel ajal 5.Armees, mille alluvuses olidki sõja alguses 22.MK ja 9.MK, staabi operatiivosakonna ülema asetäitja) monograafia materjalidega, kus on kirjas, et juba 29. juunil oli 22.MK-s ainult 153 tanki, aga 9.MK-s – 32 tanki. Aga pärast 29. juunit oli veel 1. juuli, mil 22.MK läks teistkordselt pealetungile Dubno suunas. Ja kandis sealjuures reaalseid (mitte paberil) kaotusi.

Nende ettekannete kommenteerimine on praktiliselt mõttetu. See oli häving. Ennekuulmatu, enneolematu häving. Ainult kahe nädalaga kaotas Edelarinde **üle nelja tuhande tanki** (seda on rohkem, kui oli Wehrmachti tankide üldarv kogu Idarindel).

Ilma kaotusteta sõdasid pole olemas. Kuid milles siis väljendub Edelarinde mehkorpuste **vastulöögi tulemus**, mille eest nad maksid ligi 80 % oma tankipargist kaotamisega?

Kurikuulsa 12-köitelise „Teise Maaailmasõja ajaloo“ autorid väidavad usaldavatele lugejatele, et „*hitlerlaste pealetung armeegrupi „Süd“ pealöögi suunal pidurdus... nende peajõud tõmmati pikalevenivasse lahingusse...*“

Ikka ja jälle kordame ühte ja sama küsimust – millega võrreldes?

1940. aasta mais koondasid sakslased võimsa soomusrusika (üheksa tankidiviisi, 2574 tanki) 150-e kilomeetrilisse lõiku Liegest Saarbrückenini. Nad murdsid läbi prantsuse ja belgia vägede kaitsest ja jõudsid kahe nädalaga (10-24. mai) La Manche äärde, läbides seejuures 300-350 km.

Pealetungi keskmine tempo oli 26 km päevas. Seda armastasid nõukogude ajaloolased nimetada (ja nimetavad senini) „Wehrmachti triumfimarsiks Lääne-Euroopas“.

Miks nad siis kutsuvad Wehrmachti 1.TG läbimurret 300-350 kilomeetri sügavusse Lääne-Ukraina territooriumile sama kahe nädala jooksul „pikalevenivaks lahinguks“?

Nõukogude väejuhatuse ennesõjaaegsete plaanide kohaselt pidid Edelarinde väed pealetungi 10-12-l päeval jõudma välja Visla ja Dunajetsi jõgede joonele, mille kohaselt oli keskmine pealetungitempo 10-12 km päevas. See oli plaanides. Aga reaalsuses edenes saksa armeegrupi „Süd“ „pidurdunud“ pealetung Ukraina sügavusse tempoga 20-25 km päevas. Ning meie „ajaloolastel“ tasuks meenutada, mitu päeva (või kuud) kulus 1944. aastal Ukraina lääneoblastite vabastamiseks!

Juba 15. juulil 1941.a ilmus Žukovi allkirjaga Peakorterit direktiiv mehkorpuste laialisaatmise kohta. Sellega nende lühike ajalugu lõppeski. Aga mis sai vaenlasest? Äkki polnud ka tema tankivägedest pärast neid „pikaleveninud lahinguid“ suurt midagi järel?

Ei, Wehrmachti 1.TG ajalugu sellega alles algas. Murdes läbi vanal piiril asuvatest kindlustatud rajoonide liinist ning jõudes Kiievi ja Belaja Tserkovini, tegid saksa tankidiviisid 90 kraadise pöörde ja kihutasid Ukraina lõunaossa, Edelarinde korratult taganevate 6. ja 12.Armeed tagalasse. „Juhtimise tugevdamise“ eesmärgil andis Peakorter 25. juulil need kaks armeed Lõunarinde alluvusse. Kuni suured ülemused selgitasid, kes mille eest vastutab, piirati mõlemad armeed (täpsemalt öeldes – nende jäänused) augusti esimestel päevadel Umani juures sisse ja nad andsid seal alla. Vangi sattus umbes 100 tuhat inimest, kaasa arvatud 12.Armeed juhataja kindralmajor Ponedelin ja 6.Armeed juhataja kindralleitnant Muzõtšenko.

Veel kuu aega hiljem (4. septembriks 1941.a) moodustasid Wehrmachti 1.TG pöördumatud kaotused sõja algusest **186 tanki** s.o **ÜHE KAHEKÜMNENDIKU** Edelarinde kaotustest sõja esimese kahe nädalaga. Peale selle olid sajad tankid pihta saanud ja ajutiselt rivist väljas, nii et lahingukorras tankide üldarv oli 1.TG-s kaks korda vähenenud – rivis oli 391 tanki.

Sellises koosseisus forsseeris 1.TG Dnepri Kremensšugi juures ja alustas 12. septembril pealetungi põhja suunas, et kohtuda Desna jõest lõuna suunas ründava 2.tankigrupiga. 15. septembril ühinesid nad Lubnõ-Lohvitsa rajoonis (170 km Kiievist ida pool), piirates sellega sisse nõukogude 21., 5., 37., 26. ja 38.Armeed. Gigantses „Kiievi katlas“ sattus saksa sõjavangi (Wehrmachti andmete järgi) üle kuuesaja tuhande inimese. 20. septembril hukkusid Lohvitsa lähedal Šumeikovo küla juures Edelarinde juhataja kindralpolkovnik M.P.Kirponos, rinde staabiülem kindralmajor V.A.Tupikov ja rinde Sõjanõukogu liige M.A.Burmistenko.

Saavutatuga mitte piirdudes, pööras Kleisti tankigrupp jälle ringi, seekord 180 kraadi ja alustas 24. septembril praktiliselt ilma operatiivse pausita pealetungi lõuna suunas, Aasovi mere poole. Liikudes 15 päevaga edasi 450 km, piirasid sakslased Melitopoli juures ümber ja võtsid vangi veel 100 tuhat inimest. Seejärel keerasid nad 90 kraadi vasakule, liikusid veel 300 km itta ja hõivasid 21. novembril 1941.a. Taganrogi ja Rostovi Doni ääres. Kokku: otsejoones mõõdetuna üle pooleteise tuhande kilomeetri (mitte arvestades lahingutegevuses paratamatut manööverdumist), mööda „tankivastaseid“ nõukogude teid, kitsaste roomikute ja väikese võimsusega bensiinimootoritega tankidega. Kas on veel vaja muid tõendeid selle kohta, et Edelarinde mehkorpuste vastulöögid ei põhjustanud 1941. aasta juunis Kleisti tankigrupi hävingut ja ei avaldanud isegi erilist mõju selle tankigrupi lahinguvõimele?

Pöördudes tagasi Punaarmee mehkorpuste kaotuste küsimuse juurde, märgime, et Wehrmacht oli 1941.a lõpuks kogu Idarindel kaotanud pöördumatult 2765 tanki ja ründesuurtükki s.o saksa kaotused ei olnud poole aastaga nii suured kui ainuüksi Edelarinde kaotused kahe esimese nädalaga.

Ja siiski erines olukord Edelarindel ühes asjas oluliselt sõja esimestel nädalatel Läänerindel kujunenud olukorrast. Valgevenes suutsid sakslased kahe tankigrupiga Brestist ja Vilniusest Minski peale tungides suurema osa Punaarmee jõududest **ümber piirata**. Vägede hävingut lahinguväljal täiendas seal Stalini poolt korraldatud pogromm Läänerinde juhtkonna seas. Selle tulemusena ei jäänud seal järele ei staabi-dokumente ega hästi informeeritud tunnistajaid ning ajaloolasel tuleb seal sündmuste käiku taastada peaaegu samamoodi, kui paleobioloogid taastavad dinosauruste skelette mõne üksiku säilinud luu põhjal.

Aga Ukrainas arenesid sündmused teisiti. Kogu lõuna sõjatandril Polesjest Musta mereni oli Wehrmachti juhatuse käsutuses üksainus tankigrupp. Seetõttu ei õnnestunudki sakslastel seal sõja esimestel päevadel

läbi viia suurt sissepiiramisoperatsiooni. Isegi peaaegu kogu tehnika kaotanud nõukogude diviisid said seal liikuda itta, säilitades juhtkonna, lahingulipud ja dokumendid.

Ka Stalini reaktsioon Edelarinde vastupealetungi läbikukkumisele oli millegipärast väga pehme. Kõik ellujäänud Edelarinde mehkorpuste komandörid said ülenduse. Kõigist kõrgemale tõusis 9.MK komandör K.K.Rokossovski, kes lõpetas sõja marssalina ja kahekordse Nõukogude Liidu Kangelasena. Ta juhatas mitmeid rindeid ja ka Võiduparaadi.

Suur tulevik ootas ka 4.MK komandöri Vlassovit. Pärast mehkorpuste laialisaatmist määratakse Vlassov Edelarinde kõige võimsama 37.Arme juhatajaks. Pärast selle armee hävingut „Kiievi katlas“ juhatab ta edukalt 20.Armeed lahingus Moskva pärast. Siis usaldab Stalin talle 2.Löögiarmee – ja siinkohal katkes hiilgav karjäär ja veeres allamäge, otse võllasse, kus see kõige kuulsam reetur oma päevad lõpetas.

Kiiresti kerkis karjääriredelil ka 8.MK komandör Rjabõšev. Pärast korpuse laialisaatmist juhatab ta 38.Armeed, aga 30. augustist 1941.a juba kogu Lõunarinnet! Vabanenud 38.Arme juhataja ametikoha hõivas veel üks endine mehkorpuse komandör – H.V.Feklenko (19.MK).

Marssalitähed teenisid välja ka Edelarinde 1.tankitõrjesuurtükiväe brigaadi komandör K.S.Moskalenko, Edelarinde staabi operatiivosakonna ülem I.H.Bagramjan ja 20.tankidiviisi komandör (9.MK) M.E.Katukov.

Selle tulemusena pole puudust ei memuaaridest ega ka ajalooteaduslikust kirjandusest, mis käsitlevad Lääne-Ukrainas toimunud juunikuu lahinguid. Terveks on jäänud ka paljud olulised dokumendid, kaasa arvatud internetileheküljel „TTPA Mehkorpused“ avaldatud 15., 19. ja 22. mehkorpuste tankidiviiside komandöride aruanded.

Ühe sõnaga – on, millega töötada. Kuid enne kui me alustame selle tegelikkuses kõige võimsama „stalinliku löögi“ (ja meie raamatus kolmanda vastulöögi) reaalsete sündmuste üksikasjalikku analüüsi, teeme kõigepealt kindlaks, mida ei olnud. Lihtsalt sellepärast, et poleks hiljem enam vaja nende müütide üle arutamise juurde tagasi pöörduda.